

ALKOLİK BABASI OLAN ÇOCUKLARIN YAŞAM DENEYİMLERİ

Emotional Experiences of the Children of Alcoholic Fathers

Seher Akbaş¹, Ömer Böke², Koray Karabekiroğlu¹

ÖZET

Amaç: Bu çalışma alkolik babalarla yaşayan çocukların yaşadığı olumsuz yaşam olaylarını, çocukların ebeveynlerinin hangi tutumlarından etkilendiğini ve bu etkileneşinin sonucunda hangi tutumları geliştirdiklerini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Babaları alkol bağımlılığı nedeniyle tedavi gören ve çocuk psikiyatrisinde psikiyatrik değerlendirmeleri yapılmış olan alkolik çocuklarının dosyaları geriye dönük olarak incelenmiştir. Dosyalarda çocuklarla yapılan psikiyatrik görüşmelerde ebeveynlerin alkol kullandıkları döneme ait yaşantılar ve babalarının alkolizminden etkilenmelerine ait bilgiler değerlendirilmiştir.

Bulgular: Otuz üç çocuğun dosyaları değerlendirilmiştir. Çocuklar, aile sorunu %93.9, olumsuz yaşam olayını %81.8, aile içi şiddete tanıklık etme ve ya maruz kalmayı %63.6, ebeveyn ayrılığını %51.5, babalarının olumsuz davranışlarına maruz kalmayı %60.6 olarak bildirmişlerdir. Çocuklar üzüntü (%81.8), korku (%69.7) yaşama, babadan uzak durma isteği (%36.4), anneye ilgili kaygı duyma (%24.2), anneye yapışma (%21.2), yalnız kalamama (%18.2), yalnız yatamama (%15.2) şeklinde davranışsal ve duygusal yanıtlar geliştirmişlerdir.

Sonuç: Çalışmada çocukların ebeveyn ayrılıklarından, karşılaştıkları aile içi şiddetten ve babaların alkol kullanım dönemindeki olumsuz tutum ve davranışlarından etkilendikleri bulunmuştur. Çocukların babaların alkol kullanım dönemlerinde yaşadıkları olumsuz yaşam olayları karşısında üzüntü ve korku yaşadıkları, buna paralel olarak babalarından uzak durmak istedikleri, anneye ilgili kaygı yaşayıp anneye yapışma şeklinde davranışlar geliştirdikleri bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: Alkolizm, alkoliklerin çocukları, olumsuz yaşam olayları.

ABSTRACT

Objective: Within the children of alcoholic fathers, we aimed to investigate the experienced adverse life events associated with the alcoholism. In addition, we aimed to explore which paternal behaviors affect the children most and which attitudes they eventually develop.

Method: The hospital files of the children of alcoholic fathers, who were under treatment for alcoholism, were investigated retrospectively. The reported complaints and experiences of the children about their fathers' alcohol consumption were recollected and classified.

Results: Thirty-three children were assigned into the study. They mostly reported "family conflict" (93.9%), "negative psycho-emotional experiences" (81.8%), "witnessing domestic violence or being exposed to physical violence" (63.6%), "being exposed to the negative behaviors of their fathers" (60.6%), and "parental separation" (51.5%). The complaints of the children included "sadness" (81.8%), "fears" (69.7%), "wish to be away from the father" (36.4%), "preoccupations about their mothers health" (24.2%), "clinging to their mothers" (21.2%), "intolerance to be alone" (18.2%), and "fear to sleep alone" (15.2%).

Conclusion: The results suggest that vast majority of the children of alcoholic fathers were negatively affected by parental separation, domestic violence and paternal alcohol consumption and related behaviors. The leading emotional experiences were mostly sadness and fear, and they wished to be away from the father. In addition, they tend preoccupate about their mothers health and cling to them.

Key words: Alcoholism, children of alcoholics, negative life experiences.

GİRİŞ

Toplumdaki alkolik ebeveynlere sahip çocukların sayısı kesin olarak bilinmemektedir. İki binli yıllara yaklaşıldığında alkolik ebeveynlerin çocuklarının sayısı 26.8 milyon ve bunların 11 milyondan fazlasının 18 yaşın altında olduğu ve bu sayının gittikçe artmakta olduğu belirtilmiştir (1). Türkiye’de alkoliklerle birlikte yaşayan çocuklarla ilgili sayısal veriler bulunmamaktadır.

Yakın zamana kadar pek çok inanış alkoliklerin çocuklarının ebeveyn alkolizminden etkilenmediği yönündeydi (1). Onlara göre bu etkilenmemenin nedeni onların küçük olmalarıydı (1). Bugün artık ebeveyn alkolizminin çocuklar üzerine olumsuz etkisinin olduğunu, bu etkilenmenin onlar büyüdüğünde de devam ettiğini biliyoruz (1, 2). Alkolik ebeveynlerle büyüyen çocukların ileriki hayatlarında alkolizm, intihar girişimi ve diğer ruhsal hastalıklar yüksek bulunmuş olup, bunların nedeninin ihmal, şiddet tanıklığı, aile içi çatışmaları ve bozulmuş aile ilişkileri olduğu belirtilmiştir (3).

Alkoliklerin çocuklarında görülen problemlerin nedenlerinde alkolik aile çevresi ve aile üyeleri arasındaki etkileşim göz önüne alınmalıdır. Alkolik aileler heterojen bir grup olmasına rağmen genel aile karakteristikleri tanımlanmıştır. Alkolik aileler, zayıf aile bağları, kendini ifadede yetersizlikle birlikte yüksek düzeyde aile içi çatışmalara sahiptirler (4, 5). Zayıf problem çözme becerilerine ve saldırgan iletişim tarzları olduğu belirtilmiştir (6, 7, 8). Ebeveyn alkolizminin; böyle bir ortamda büyüyen çocukların mutluluğu üzerinde olumsuz etki yaptığı, bozulmuş aile ilişkileri ve dinamiği oluşturduğu düşünülmektedir (9).

Alkoliklerin çocuklarının utanç, korku, öfke, can sıkıntısı ve emosyonel izolasyon ortamında büyüdüğü belirtilmiştir. Beklentileri hep hayal kırıklığı ile sonuçlanmış, verilen sözler tutulmamıştır (10). Bu çocuklar düşük sosyoekonomik durum, olumsuz yaşam olayları, evlilik çatışmaları, stresle yetersiz başa çıkma mekanizmaları açısından alkolik olmayanların çocuklarına göre daha olumsuz durumdadırlar (11). Aynı zamanda istismar veya ihmale uğrama, aile içi şiddete tanık olma, madde kötüye kullanma, psikiyatrik hastalık ortaya çıkarma, intihar girişimi veya suçlu aile üyesine sahip olma gibi çeşitli olumsuz çocukluk çağı deneyimi açısından da artmış risk taşımaktadırlar (12).

Eiden ve arkadaşları (1999) alkol bağımlısı babalarla çocuk etkileşimini, erken çocukluk döneminden itibaren değerlendirmişlerdir. Bu çalışmada alkol bağımlısı babaların, çocuklarıyla daha az konuştuğunu, daha az güldüklerini, daha çok olumsuz tutum sergilediklerini ve kızgınlıklarını göstermeye eğilimli olduklarını belirtmişlerdir. Onlara göre, alkol bağımlısı babalar, çocuklarının davranışlarının farkında olma ve onları yönlendirme konusunda yetersizdiler (13). Eiden “baba

alkolizminin, aile işlevselliği üzerine 12 ay gibi erken dönemde bile önemli etkisinin olduğunu” söylemiştir (13). Alkolik ebeveyn çocuk etkileşiminde, babanın olumsuz davranışları dışında, aile çatışmalarının ve babanın depresyonunun risk faktörü olduğunu belirtmiştir (14).

Alkoliklerin ailelerinde sık olduğu düşünülen bozulmuş aile ortamı ve aile ilişkilerinin alkolik ailelere özgün olup olmadığını araştıran çalışmalar, alkol bağımlıların ailelerine ait problemlerinin özgünlüğünün bulunmadığını ortaya koymuştur. Başka bir deyişle, ebeveyn alkolizmi aile yaşamı ve aile üyeleri üzerinde etkisini işsizlik, boşanma ve hastalık gibi ilişkili uzantıları vasıtasıyla göstermektedir (9).

Çalışmalar alkolik ailelerde sık olan çocuk istismarı, şiddet tanıklığı ve diğer aile içi çatışmaların önlenmesinin alkolik ebeveynlerin erken tanınmasına ve tedavi edilmesine bağlı olduğunu göstermektedir (12). Alkolik çocuklarla ilgili ülkemizde yeterli çalışma yoktur. Bu risk faktörlerinin belirlenmesi ve bunlara yönelik destek sistemlerinin geliştirilmesi önemlidir. Aynı zamanda alkolik ailelerle yaşayan ve problem geliştirmeyen grubun özelliklerinin de belirlenerek koruyucu faktörlerin belirlenmesine ihtiyaç vardır.

Bu çalışma alkolik babalarla yaşayan çocukların yaşadığı olumsuz yaşam olaylarını, çocukların ebeveynlerin hangi tutumlarından etkilendiğini ve bu etkilenmenin sonunda hangi tutumları geliştirdiklerini ortaya koymayı amaçlamıştır.

YÖNTEM

Babaları en az bir aydır alkol almayan ve alkol bağımlılığı nedeni ile tedavi gören 33 çocuğun dosyası geriye dönük olarak incelenmiştir. Alkol bağımlılığı nedeniyle tedavi gören babaların çocukları çocuk psikiyatrisi polikliniğinde değerlendirilmiştir. Çocukların değerlendirmelere katılım ile ilgili alkolik ailelerden yazılı çocuklardan sözlü onay alınmıştır. Çocuklarla yalnız olarak psikiyatrik görüşme yapılmıştır. Bu görüşmelerde çocuklara açık uçlu sorular sorulmuş babaların alkolizminden etkilenmeleri, yaşantıları ve psikiyatrik sorun yaşayıp yaşamadıkları sorgulanmıştır. Anneler ve/veya babalarla ayrı görüşmeler yapılarak çocuklarının yaşantıları ve ruhsal değerlendirmeleri ile ilgili bilgi toplanmıştır. Babaların alkol bağımlılık tanıları yetişkin psikiyatrisi tarafından konulmuştur. Dosyalardan geriye dönük olarak çocuklarla yapılan psikiyatrik görüşmelerde ebeveynlerin alkol kullanım dönemlerindeki yaşantıları ve babalarının alkolizminden etkilenmelerine ait bilgiler değerlendirilmiştir.

İSTATİSTİK

Çalışma sonucu elde edilen veriler SPSS for Windows 10.0 istatistik paket programına aktarılarak analiz edilmiştir.

BULGULAR

1- Sosyodemografik özellikler

Çalışmada 33 çocuğun dosyaları geriye dönük olarak incelenmiştir. Çocukların yaş ortalamaları 9.78 ± 1.49 , babalarının yaş ortalamaları 55.00 ± 5.30 , annelerinin yaş ortalamaları 35.87 ± 4.85 bulunmuştur. Çocukların %60.6'sı (n:20) kız, %39.4'ü (n:13)'ü erkek, ebeveynlerinin %97'si (n:32) evli, %3'ü (n:1) boşanmış olarak bulunmuştur. Babanın alkol kullandığı dönemde annenin evi terk etmesi şeklindeki ayrılık hikayesi %51.5 (n:17) bulunmuştur. Çocuklardaki babanın alkol aldığı döneme ait olumsuz yaşam olayları Tablo 1'de verilmiştir.

Çocuklar, babanın alkol aldığı dönemdeki yaşantılardan, "babanın olumsuz davranışlarına maruz kalma" bölümünde babalarının sıklıkla "hırçınlaştıklarından, uyumayıp bağırarak, içki istediklerinden, kendini bilmediklerinden, eve geç gelmelerinden, yalan söylemesinden, canını acıymasından, bağırmasından" bahsetmişlerdir. Babayla ilgili kaygılarını "babanın alkol alması nedeniyle hastalanabileceği, ölürse diye düşündükleri, başına bir şey geleceği ile ilgili kaygı duydukları" şeklinde belirtmişlerdir. Anneyle ilgili kaygılarını ise "annenin ağladığı, babanın anneye zarar verip vermemesiyle ilgili endişe yaşadıkları, babayı anneye yaklaştırmak istemedikleri" şeklinde belirtmişlerdir. Bu dönemdeki olumsuz yaşantılar sırasında üzüntü ve korkularını sıklıkla "ağladım, üzülürdüm, bağırınca korkardım, zarar verir mi diye düşünürdüm, kardeşimle ağladım, sinirlenince uzak dururdum, babamsan saklanırdım, odama çekilirdim" şeklinde ifade etmişlerdir. Babanın alkol aldığı döneme ait alkolik çocukların yaşantıları Tablo 2'te verilmiştir.

Tablo 1: Babanın Alkol Aldığı Döneme Ait Olumsuz Yaşam Olayları

Aile sorunları - Var - Yok	% 9 3 . 9 (31) %6.1(2)
Olumsuz yaşam olayı - Var - Yok	% 8 1 . 8 (27) %18.2 (6)
Şiddete maruz kalma yada tanıklık etme - Var - Yok	% 6 3 . 6 (21) % 3 0 . 3 (10)
Ebeveynlerin ayrılık hikayesi - Var - Yok	% 5 1 . 5 (17) % 4 2 . 4 (14)
Okul sorunları - Var - Yok	%15.2 (5) % 8 4 . 8 (28)

Tablo 2: Babanın Alkol Aldığı Döneme Ait Yaşantılar

Babanın olumsuz davranışlarına maruz kalma - Var - Yok	%60.6 (20) %39.4 (13)
Babadan uzak durma isteği - Var - Yok	%36.4 (12) %63.6 (21)
Babayla ilgili kaygı - Var - Yok	%18.2 (6) %81.8 (27)
Anne ile ilgili kaygı duyma - Var - Yok	%24.2 (8) %75.8 (25)
Anneye yapışma - Var - Yok	%21.2 (7) %78.8 (26)
Yalnız yatamama - Var - Yok	%15.2 (5) %84.8 (28)
Yalnız kalamama - Var - Yok	%18.2 (6) %81.8 (27)
Evi terk etme - Var - Yok	%6.1 (2) %93.9 (31)
Üzüntü - Var - Yok	%81.8 (27) %18.2 (6)
Korku - Var - Yok	%69.7 (23) %30.3 (10)

TARTIŞMA

Alkolik ailelerde aile çevresinin bozuk olduğu bilinmektedir (15). Alkoliklerin çocukları ihmal, aile içi şiddete tanıklık, aile ilişkilerindeki bozukluk şeklindeki çocukluk dönemi olumsuz yaşam olaylarına maruz kalmaktadırlar (15, 16, 17). Bizim çalışmamızda alkolik ailelerin %93'ü aile ilişkilerinde sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Literatürde ebeveyn ayrılığı ya da boşanması %24.4 (18) bildirilmişken bizim çalışmamızda boşanma %3 bulunmuştur. Ancak ebeveynler alkol kullanımları döneminde %51.5 ayrılık hikayesi bildirmişlerdir. Yani ülkemizdeki alkolik aileler boşlanmamakta ancak anne babalar %51.5 oranında ayrılıklar yaşamaktadır. Çocukların ebeveynlerinin alkol kullanımları döneminde olumsuz yaşam olayı yaşaması %81.8 olup ebeveynlerden ayrılmayı olumsuz yaşam olayı olarak %48.5 oranında bildirmişlerdir. Alkol bağımlıları ve alkol bağımlılarının çocukları ile çalışan klinisyenlerin boşanmayla birlikte ebeveyn ayrılık hikâyesini çocukta olumsuz yaşam olayı olarak değerlendirmeleri önemli gibi görünmektedir.

Alkolik ailelerde şiddet ve geçimsizliği % 46.7 (19), alkoliklerin çocuklarında fiziksel istismarı % 38-

45 olarak bildiren çalışmalarda ebeveyn alkolizminin göz ardı edilemez olumsuz etkilerinin olduğu belirtilmiştir (18, 19, 20). Çalışmalar hem alkoliklerin kendi çocukluk döneminde şiddete maruz kaldıkları üzerinde dururken (21), hem de alkolik çocuklarının şiddete maruz kaldığının, bu çocukların ihmal edildiğinin altını çizmektedirler (20) Çalışmamızda çocuklar şiddete maruz kalma ya da tanıklık etmeyi % 63.6 olarak bildirmişlerdir. Okul sorunları %15.2 olarak bildirilmiş olup, çocuklar asıl sorunu, aile içi şiddete maruz kalma ya da tanıklık etme ve ebeveyn ayrılması olarak görmektedirler.

Çalışmamızda bu çocuklarla yapılan görüşmelerde çocukların, babalarının içki içtiği döneme özgü olaylar karşısındaki yaşantıları değerlendirilmiştir. Çalışmalarda alkolik ailelerin yüksek düzeyde aile içi çatışmalardan (4, 5, 14), ebeveynlerin saldırgan iletişim tarzlarından bahsedilmektedir (6, 7, 8). Alkol bağımlısı babaların daha çok olumsuz emosyonel tutum sergiledikleri ve kızgınlıklarını göstermeye eğilimli oldukları bulunmuştur (13). Alkolik çocuklarının yaklaşık üçte ikisi kendi ebeveynlerinin ve başka yetişkinlerin öfke ve düşmanca tavırlarına maruz kalmışlardır (10). Çalışmamızda benzer şekilde çocukların babanın olumsuz davranışlarına maruz kalmaları %60.6 olarak bulunmuştur. Olumsuz yaşantılara karşı çocuklar anneyle ilgili kaygılı olma (%24.2), babadan uzak durma isteği (%36.4), anneye yapışma (%21.2), yalnız yatamama (%15.2), yalnız kalamama (%18.2), babayla ilgili kaygı duyma (%18.2), evi terk etme (%6.1) davranışları ve yaşantıları şeklinde yanıt vermişlerdir. Bütün bu olaylarla ilgili çocuklar sıklıkla üzüntü (%81.8) ve korku (%69.7) yaşadıklarını anlatmışlardır.

Alkolik çocuklarında babaların alkol kullandıkları dönemde görülen problemlerin onları tedavialdıklarında azaldıkları ve iyileştikleri belirtilmektedir (22). Bununla birlikte alkolik çocuklarında görülen olumsuz yaşantıların, yetişkin yaşamda daha kaygılı olma, kaçınan özellikler sergileme, sorunlarla başa çıkmada güçlükler gibi problem davranışlara yol açtığı ileri sürülmektedir (23, 24, 25). Çocukluk dönemi travmalarının yetişkin yaşamında psikopatoloji (26) ve alkol kullanımına giden yolda risk oluşturduğu bilinmektedir (27). Alkolik çocukları ile ilgili literatürde çalışmacılar deneyimlerini anlatmış, bu çocukların yaşantıları ile ilgili bilgi vermişlerdir (10). Ancak çocukların ebeveyn alkolizmine karşı yaşantı ve davranışlarının ayrıntılandırıldığı çalışmaya rastlanmamıştır.

Sayıları gittikçe artan alkoliklerle yaşayan çocuklar hakkındaki bilgilerimiz yetersizdir. Bir alkoliğin çocuğu olmak bir "tanı" değildir (28). Deneyisel kanıtlar alkolik aile çocuklarının sıkı duygusal bağlar olan sıcak ve destekleyici ailelerden geldiklerinde, davranış bozuklukları ve psikiyatrik teşhislere daha az yatkın olduklarını ortaya koymuştur (29,30). Bu çalışma ile alkolik ailelerle yaşayan çocukların aile ilişkilerindeki stres faktörleri ve bu stres faktörlerine çocukların

yanıtları irdelenmeye çalışılmıştır. Çalışmada çocukların ebeveyn ayrılıklarından, karşılaştıkları aile içi şiddetten ve babaların alkol kullanım dönemindeki olumsuz tutum ve davranışlarından etkilendikleri bulunmuştur. Çocukların ciddi oranda üzüntü ve korku yaşadıkları ortaya konmuştur. Ülkemizde alkolik ailelerde yaşayan alkolik çocukların yaşantılarının bilinmesi, geliştirilen tutumların anlaşılması, etkilenen çocuklara özgü bilgilerin artması, çocuklara yönelik uygun psikiyatrik desteğin sağlanması ile birlikte koruyucu yaklaşımlar açısından da önemlidir.

KAYNAKLAR

- 1- Emshoff JG, Price AW. Prevention and intervention strategies with children of alcoholics. *Pediatrics* 1999; 103:1112-21.
- 2- Scharff JL, Broida JP, Conway K, et al. The interaction of parental alcoholism, adaptation role, and familial dysfunction. *Addict Behav* 2004; 29:575-81.
- 3- Anda RF, Whitfield CL, Felitti VJ, Chapman D, Edwards VJ, Dube SR, Williamson DF Adverse childhood experiences, alcoholic parents, and later risk of alcoholism and depression *Psychiatr Serv* 2002; 53:1001-9.
- 4- Moos RH, Billings AG. Children of alcoholics during the recovery process: Alcoholic and matched control families. *Addictive Behaviors* 1982; 7:155-163.
- 5- Clair D, Genest M. Variables associated with the adjustment of offspring of alcoholics fathers. *Journal of Studies on Alcohol* 1986; 48:345-355.
- 6- Billings AG, Kessler M, Gombert CA, et al. Marital conflict resolution of alcoholics and nonalcoholics couples during drinking and nondrinking sessions. *Journal of Studies on Alcohol* 1979; 40:183-195.
- 7- Velleman R, Orford J. The adult adjustment of offspring of parents with drinking problems *Br J Psychiatry* 1993; 162:503-16.
- 8- Orford, J, Velleman, R. Childhood and adulthood influences on the adjustment of young adults with and without parents with drinking problems. *Addiction Research* 1995; 3:1-15.
- 9- Menees MM, Segrin C. The specificity of disrupted processes in families of adult children of alcoholics. *Alcohol Alcohol* 2000; 35:361-7.
- 10- Cork RM. The forgotten children. Toronto:Alcoholism and Drug Addiction Research Foundation, 1969.
- 11- Furtado EF, Laucht M, Schmidt MH. Psychological symptoms in children of alcoholic fathers. *Z Kinder Jugendpsychiatr Psychother* 2002; 30:241-50.
- 12- Children of Alcoholics: Are They Different? National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism. *Alcohol Alert* 1990; 9: 288.
- 13- Eiden RD, Chavez F, Leonard KE. Parent-infant interactions among families with alcoholic fathers *Dev Psychopathol* 1999; 11:745-62.
- 14- Eiden RD, Leonard KE, Hoyle RH, et al. A transactional model of parent-infant interactions in alcoholic families. *Psychol Addict Behav* 2004; 18:350-61.

- 15- Sher, KJ, Walitzer KS, Wood PK, et al. Characteristics of children of alcoholics: putative risk factors, substance use and abuse and psychopathology. *Journal of Abnormal Psychology* 1991; 100, 427-448.
- 16- Windle M., Windle RC, Scheidt DM, et al. Physical and sexual abuse and associated mental disorders among alcoholic inpatients. *American Journal of Psychiatry* 1995; 152, 1322-1328.
- 17- Sher KJ, Gershuny BS, Peterson L, et al. The role of childhood stressors in the intergenerational transmission of alcohol disorders. *Journal on the Studies of Alcohol* 1997; 106, 414-427.
- 18- Dube SR, Anda RF, Felitti VJ, et al. Growing up with parental alcohol abuse: exposure to childhood abuse, neglect, and household dysfunction. *Child Abuse Negl* 2001; 25:1627-40.
- 19- Bensley LS, Spieker SJ, McMahon RJ. Parenting behavior of adolescent children of alcoholics. *Addiction* 1994; 89:1265-76.
- 20- Rao KN, Begum S, Venkataramana V, et al. Nutritional neglect and physical abuse in children of alcoholics. *Indian J Pediatr* 2001; 68:843-5.
- 21- Mirsal H, Kalyoncu A, Pektaş O, et al. Childhood trauma in alcoholics. *Alcohol Alcohol*. 2004; 39:126-9.
- 22- Andreas JB, O'Farrell TJ, Fals-Stewart WJ. Does individual treatment for alcoholic fathers benefit their children? A longitudinal assessment..*Consult Clin Psychol* 2006; 74:191-8.
- 23- Kelley ML, Nair V, Rawlings T, et al. Retrospective reports of parenting received in their families of origin: relationships to adult attachment in adult children of alcoholics. *Addict Behav* 2005; 30:1479-95.
- 24- Werner EE, Johnson JL. The role of caring adults in the lives of children of alcoholics *Subst Use Misuse* 2004; 39:699-720.
- 25- Scharff JL, Broida JP, Conway K, et al. The interaction of parental alcoholism, adaptation role, and familial dysfunction. *Addict Behav* 2004; 29:575-81.
- 26- Langeland W, Draijer N, van den Brink W. Psychiatric comorbidity in treatment-seeking alcoholics: the role of childhood trauma and perceived parental dysfunction *Alcohol Clin Exp Res* 2004; 28:441-7.
- 27- Ellis DA, Zucker RA, Fitzgerald HE. The role of family influences in development and risk. *Alcohol Health Res World* 1997; 21:218-26.
- 28- Walker JP, Lee RE. Uncovering strengths of children of alcoholic parents. *Contemporary Family Therapy* 1998; Desember 20:521-538.
- 29- Devine C, Braithwaite V. The survival roles of children of alcoholics: Their measurement and validity. *British Journal of Addiction* 1992; 88:69-78.
- 30- Roosa MW, Dumka L, Tein J. Family characteristics as mediators of the influence of problem drinking and multiple risk status on child mental health. *American Journal of Community Psychology* 1996; 24, 607-624.